

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA VASCA «JULIO DE URQUIJO»

International Journal of Basque Linguistics and Philology

LVI (2)

2022

Gipuzkoako Foru Aldundia
Diputación Foral de Gipuzkoa

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

© «Julio Urkixo» Euskal Filologia Institutu-Mintegia
Instituto-Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo»
«Julio Urkixo» Basque Philology Seminar Institute
© Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco
Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua

ISSN: 0582-6152
e-ISSN: 2444-2992
Depósito legal / Lege gordailua: BI - 794-07

Euskara unibertsitate mailan atzerriko hizkuntza gisa irakastea: zorrotzasunetik malgutasunera *Teaching Basque as a foreign language at university level: From rigidity to flexibility*

Karlos Cid Abasolo*
Universidad Complutense de Madrid (UCM)

*Bohumil Zavadil euskalari
txekiar jakintsu apalari*

ABSTRACT: How should Basque language subjects be approached in universities outside Basque Country? As a result of the lecture that I gave as a guest speaker in the Etxepare Basque Institute during the Summer Courses of the University of the Basque Country in 2014, and of the paper based on that lecture that I published in 2016, in the last few years I have revised the answer to the initial question, replacing a stricter viewpoint with a more flexible one. For many years, there was only one “menu”, which seemed rigid; by contrast, in the last few years the number of “menus” has increased to three, which has resulted in more flexibility and an adaptation to the wishes and needs of “customers” (students). The first one is philological, but also offers a space for the practical teaching of Basque. The second one is practical, but also offers a space for philological aspects of interest. The third one is aimed at Basque-speaking students preparing for the B1, B2 and C1 level certification exams. The three “menus” can be sweet if the right ingredients are used, or else they may turn sour if choosing the wrong ingredients. In any case, care has been taken for two ingredients to be included: attractiveness and added value compared to other language courses.

KEYWORDS: Practical Basque; language skills; language prejudices; syntax; linguistic typology; language interferences.

LABURPENA: *Nola planteatu behar dira euskara irakasgaiak Euskal Herritik kanpoko unibertsitateetan? Abiapuntutzat hartuta UPV/EHUko 2014ko Uda Ikastaroetan Etxepare Euskal Institutuak gonbidaturik egin nuen hitzaldia eta hitzaldi hartan oinarrituta 2016an argitaratu nuen*

* **Harremanetan jartzeko / Corresponding author:** Karlos Cid Abasolo. Área de Estudios Vascos. Departamento de Lingüística, Estudios Hebreos, Árabes, Vascos y de Asia Oriental, UCM - Facultad de Filología, Edificio D, despacho 00.355.0. Universidad Complutense de Madrid. C/ Profesor Aranguren, s/n. Ciudad Universitaria (28040 Madrid). – abasolo@ucm.es – <https://orcid.org/0000-0002-0080-0337>

Nola aipatu / How to cite: Cid Abasolo, Karlos (2022). «Euskara unibertsitate mailan atzerriko hizkuntza gisa irakastea: zorrotzasunetik malgutasunera», *ASJU*, 56 (2), 303-315. (<https://doi.org/10.1387/asju.24658>).

Online argitaratua / Published online: 2023-03-20.

ISSN 0582-6152 - eISSN 2444-2992 / © 2022 Instituto-Seminario de Filología Vasca «Julio de Urquijo» (UPV/EHU)

Lan hau Creative Commons Aitortu-EzKomertziala-LanEratorririkGabe 4.0 Nazioartekoa lizentzia baten mende dago

artikuluua, azken urteotan eguneratu egin dut galdera horrentzako erantzuna, ikuspuntu murrizt samarraren orde irizpide malguagoak erabiliz. Urte luzez, "menu" bakarra eskaini nuen; azken urteetatik honantz, ordea, hiru, "bezeroen" (hots, ikasleen) nahi eta beharrei egokituak: lehenengoa gehien bat filologikoa da, baina euskararen irakaskuntza praktikoari ere tarte bat utziz; bigarrena, ordea, gehien bat praktikoa da, baina alderdi filologiko interesgarriari ere tarte bat eskainiz; hirugarrena, ordea, ikasle euskaldunei zuzendua, B1, B2 edo C1eko azterketa presta dezaten. Hirurak izan daitezke gozoak, osagai egokiak erabiliz gero. Eta hirurak izan daitezke garratzak, osagai desegokiak erabilia. Nolanahi ere, bi osagai erabili behar dira ezinbestean: erakargarritasuna eta gainerako hizkuntzen irakaskuntzarekiko balio erantsia.

HITZ GAKOAK: euskara praktikoa; hizkuntza-trebetasunak; hizkuntza-aurreiritziak; sintaxia; hizkuntza-tipologia; hizkuntzen arteko interferentziak.

1. Sarrera

2014an, Etxepare Euskal Institutuak gonbidaturik, UPV/EHUko Uda Ikastaroetako *Bikaintasuna euskal ikasketetan (IV)* ikastaroan hartu nuen parte "Euskara atzerriko unibertsitateetan nola irakatsi eta nola ez irakatsi" izeneko hitzaldiarekin. Hitzaldi hura oinarri hartuta, "Euskara Euskal Herritik kanpoko unibertsitateetan nola irakatsi" izeneko artikuluua paratu nuen (Cid Abasolo 2016). 2022an, Etxepare Euskal Institutuak berriro gonbidaturik, UPV/EHUko Uda Ikastaroetako *Bikaintasuna euskal ikasketetan XII: Egon eta egin, sustraiak sendotuz aurrera begira* ikastaroan esku hartu nuen "Etxepare Institutuko irakurletzetan euskara irakasteko menuak: osagai gozoak eta gazi-garratzak" deituriko hitzaldiarekin, zeinean malgutu egin bainuen 2014ko hitzaldian eta 2016ko artikuluuan agertutako ikuspuntu murrizta.

Euskalari txekiar bati (Bohumil Zavadil katedradun jakintsuari) euskalaritzak eta euskalgintzak zor dioten omenaldi gisa kontzebitu nuen 2022ko hitzaldia, artikulu honen muina dena. Balio izan beza artikulu honek ere Bohumil Zavadil jauna omentzeko.

2. 2016. urtera arteko ikuspegia

2016ko artikuluuan, desegokitza jo nuen Hizkuntzen Europako Erreferentzia Marko Bateratuak (HEEMB) finkatutako lau trebetasunak (mintzamena, entzundakoaren ulermena, irakurritakoaren ulermena eta idazmena) Euskal Herritik kanpoko unibertsitateetako euskara irakasgaietan lantzea. Orduko nire iritziaren arabera, gauza bat da euskara unibertsitatean ikastea eta beste bat, oso desberdina, hizkuntza eskoletan (Euskal Herrikoetan zein Euskal Herritik kanpokoetan), euskaltegieetan edo euskal etxeetan. Artikulu hartan, irakasmodu zehatz bat proposatu nuen Euskal Herritik kanpoko unibertsitateetarako: teorikoa, gramatika oinarritua, filologikoa, hizkuntzalaritza orokorrari lotua, euskara beste hizkuntza batzuekin erkatzen duena (lektoretza bakoitzaren kokaguneko hizkuntzarekin, batik-bat), material gaurkotuak erabiltzen dituena, euskarari buruzko uste okerrak gezurtatzen dituena, eta datu egiaztatuak eskaintzen dituena, hala nola euskara uste den baino inguruko hizkuntzen antzekoagoa dela eta ez dela Europako gainerako hizkuntzak baino zaharragoa. Bestela esanda, Euskal Herriko unibertsitateetan euskal filologia lantzen den

modutik ahalik eta hurbilen dagoen irakasmodu bat. Euskararen “erraiak” aztertzean datzan metodo honen bidez, ikasleak, alde batetik, euskarari buruzko hainbat informazioz jabetzen dira, eta, bestetik, ikasle erdaldunen kasuan (hots, ikasle guztien edo, Madrilgo Unibertsitate Konplutentseari¹ dagokionez bederen, gehienen kasuan), euskarazko perpaus solteak, hitzen esanahia ezagutu gabe, ikuspuntu azentual, fonetiko, morfologiko eta sintaktikotik aztertzea lortzen dute.

3. Oraingo ikuspegia

Begi bistakoa da *filologia* hitza zaharkiturik geratu dela, unibertsitateetako ikasketen planetatik² ia desagertzeraino. UCMri dagokionez, bada Filologia izeneko fakultatea, baina graduen izenetan berba horren arrastorik ez dago, hizkuntza hilen ikasketetan izan ezik (*Filología Clásica*). *Filología Hispánica* zeritzona *Español: lengua y literatura* bilakatu zen, eta *Filología Inglesa*, ordea, *Estudios Ingleses*. UPV/EHU, Euskal Filologia lizentziatura Euskal Ikasketetako Gradu bihurtu zen, Euskal Filologia esamoldea master eta doktoradutzako izendapenetara mugatu zelarik. Aitzitik, harrigarria da nola litekeen unibertsitate horretan gaur egun ere egotea Filologia izeneko gradu bat, non aipamen eta ibilbide hauek eskaintzen diren, tartean hizkuntza hilak zein biziak daudelarik: Aleman Filologia, Frantses Filologia, Filologia Hispanikoa eta Filologia Klasikoa.

Bestalde, filologia fakultateetara (UCMkoaz ari naiz, baina susmatzen dut beste leku askotakoetan antzera gertatzen dela) gaur egun joaten diren ikasleak ez dira aspaldikoen tankerakoak: badira, oraindik ere, interes filologikoagatik izena ematen dutenak, baina beste askok ikasketen funtzio instrumentala lehenesten dute, eta, hizkuntzei dagokienez, hizkuntza eskoletan edo akademietan eskaintzen dena bilatzen dute unibertsitatean. Horixe da errealitatea, eta alferrik da errealitate horri itzuri egitea. Alferrik da, orobat, errealitate horri itzuri eginda irakastea. Hori dela eta, UCMko Filologia Fakultatea (hizkuntzen irakasgai ez ari naiz) hizkuntza eskola bilakatu da, eta irakasgai horien programetan A1, A2, B1, B2 eta C1 mailak erdieste aipatzen da helburu nagusi gisa. Beraz, errealitate horri iskin egin ezinda, aldatu egin dut, 2014ko hitzalditik hona, artikulua honen izenburuak adierazten duen gaiari buruzko neure iritzia, jarrera zorrotzetik malgurantz lerratuz. Malgutze horrekin badu zerikusi handia honako egitate honek: Etxepare Euskal Institutuko lektoretza duten hiri askotan ez dagoela euskara irakasten deneko ez euskal etxerik, ez hizkuntza eskolarik ere, eta, beraz, lektoretza hori dela unibertsitate-ikasleek euskara praktikoa ikasteko duten aukera presentzial bakarra.

Jakina da edozein unibertsitateetako edozein irakasgaiaren programan ezaugarriak eta edukiak zehazten direla, maiz ikasleen hobespen eta xedei erreparatu gabe; hala ere, euskara irakasgaiaren/irakasgaiaren kasuan, behintzat, programa hori malgotu egin daiteke, molda daiteke atzerriko unibertsitateetako ikasleak euskara irakasgai(et)an izena ematera bultzatu dituzten arrazoietara. Ikasle horien artean izango dira neurri handi edo txikiagoan euskaldundu nahi dutenak eta izango dira euskara maila teo-

¹ Aurrerantzean, UCM.

² Uler bedi: *plan* + postposizio ablatibo plurala, eta ez *planeta* + postposizio ablatibo singularra.

rikoan soilik ezagutu nahi dutenak ere. Bestalde, kontuan hartu beharko da honako edo horrako unibertsitateak zein gradutako ikasleei eskaintzen dizkien euskara irakasgaiak,³ zenbat irakasgai diren, eta astean zenbana ordutakoak, argi baitago ez dela gauza bera lau ordu edo ordu eta erdi. UCMn, gaur-gaurkoz, sei irakasgai dira (Euskara I, Euskara II, Euskara III, Euskara IV, Euskara V eta Euskara VI), lau hilekoak, astean launa ordutakoak, gradu guztietako ikasleei heziketa osagarri moduan eskaintzen zaizkienak eta edozein gradutako hautazko irakasgai baten ordeztatu daitezkeenak. Bestalde, Euskara I eta Euskara II oinarritzko irakasgaiak ere badira, Filologia Fakultateko gradu guztietako 1. mailan. Euskara III eta Euskara IV, aldiz, hautazkoak Ingeles Ikasketetako graduan.

Urte luzez, menu bakarra eskaini izan dut neure klaseetan. Azken urteetatik honantz, ordea, zorrotzasunetik malgutasunerako bidea harturik, hiru, bezeroen (hots, ikasleen) nahi eta beharrei egokituak. Izan ere, ohartu naiz menu bat baino gehiago eskaintzen dituzten jatetxeek bezero gehiago erakartzen dituztela menu bakarrekoei baino.

Lehenengo menua, Euskara I eta Euskara II irakasgaietan soilik eskainia, gehien bat filologikoa da, baina tartetxo bat uzten zaio lau hizkuntza-trebetasunen lanke-tari, zeina ez baita ebaluagarria. Euskara I eta Euskara II-ko bigarren menuan, ordea, hizkuntza-trebetasunak lehenesten dira, baina alderdi filologiko interesgarriei tarte bat utziz. Bi menuak izan daitezke gozoak, osagai egokiak erabiliz gero. Eta biak izan daitezke garratzak, osagai desegokiak erabilia. Bietan, euskara praktikoari dago-kionez, entzundakoaren ulermena eta mintzamena dira gehien lantzen diren hizkuntza-trebetasunak, lauetatik garrantzitsuenak baitira. Esan gabe doa ikasle euskaldunak salbuetsita daudela klasearen atal horretatik.

Hirugarren menu bat ere eskaintzen dugu UCMn: baditugu hiru irakasgai, Euskara IV, Euskara V eta Euskara VI, alegia, ikasle euskaldunek edo euskaldun oso izateko bidean daudenek B1, B2 edo C1eko azterketa presta dezaten diseinatuak. Ikasle horien artean badira euskal herritarrak (DBH eta Batxilergo D eremuan egindakoak) bai eta Euskal Herritik kanpokoak ere. Menu honetan, HABEko aurreko urteetako azterketak eta antzeko ariketak lantzen dira, bai eta mahai gainean jartzen hainbat euskara irakaslek egia eztabaidea gisa transmititu ohi duten hizkuntza-eredu murriztaren gabeziak (garbizalekeria gramatikal eta lexikoaz ari naiz).⁴ Bistan da, bestalde, hirugarren menu horretako ikasle profila ez dela euskararen irakaskuntza eskaintzen duten Euskal Herritik kanpoko beste unibertsitateetan izaten.

Gure beste ikasle euskaldun batzuek (Filologia Fakultateko edozein gradutako lehen mailakoek), aldiz, Euskara I eta Euskara II oinarritzko irakasgaietan ematen dute izena. Hogeitai bat hizkuntzaren artean bat aukeratu behar, eta euskara hautatzen dute, gehien bat, eta salbuespenak salbuespen, hamabi kreditu aise lortzearen, Erasmus beka batekin Berlinera joan eta bertako espainiera klasetan izena ematen duten Filologia Hispanikoko ikasle espainiarren antzera. Aitor dut urte askoan mesfidan-

³ Ez da gauza bera Filologia Hispaniko edo Erromanikoko ikasleei soilik eskaintzea, edo Filologia guztietakoei, edo unibertsitateko guztiei.

⁴ Euskadi Irratiko Faktoria saioko kolaboratzailea nintzen garaian, 2022ko urtarrilaren 6ko emanaldian hain zuzen ere, lekukotasun esanguratsu baten berri eman nien entzuleei. Hemen dago entzungai: https://drive.google.com/file/d/1PWAT2gOpC_eiyG4-05keUAcYmpEkWwXY/view.

tzaz hartzen nituela horrelako ikasleak eta haien hautua gaitzesten nuela, baina, azken urteotan, beso-zabalik hartzen ditut, gure irakasgaientzat onuragarriak izan daitezkeelakoan, zeren eta, alde batetik, gure ikasle-kopurua handitzen laguntzen dute,⁵ eta, bestetik, on egiten diote klasearen dinamikari. Baina badira beste bi arrazoi, pisu handia dutenak:

- Beren lehen hizkuntzari buruz (edo, lehen hizkuntza izan gabe ere, ulertzen, hitz egiten eta idazten duten hizkuntza bati buruz) ez dakizkiten hainbat kontu ikasten dituzte, hizkuntza horri buruz hausnartzen dute, hizkuntza horretaz buruan sartuta dauzkaten uste okerrak zalantzan jartzen dituzte, eta, irakasgaiak gainditurik, ohartzen dira atera duten etekina ez dela hamabi kreditu horietara mugatu.
- Ikasle horiek, hamabi kreditu errazak erdietsirik, lehen aipaturako beste etekin txit erabilgarri bat atera diezaiekete hurrengo ikasturteetan gure beste irakasgai batzuei: B1, B2 edo C1eko agiria lortu ahal izatea.

Laburbilduz, arrazoi askorengatik, hobe irakaskuntza aukera guztiei atek zabaltea. Azken finean, dagoen errealitatera moldatu behar dugu unibertsitate-irakasleok geure lana, baina, hori bai, desio genukeen errealitatea geure irakasle-jardueratik baztertu gabe.

3.1. Euskara praktikoa

Euskara praktikoa Euskara I eta Euskara II irakasgaietan osagai nagusia izan edo bigarren mailakoa izan, komeniko litzateke, nire aburuz, hainbat jarraibide betetzea, metodologia zaharkitua baztertze aldera. Jarraibide gehienak lehenago aipaturako artikulua hartan aletu nituen (Cid Abasolo 2016: 212-213, 220-221). Haietako bat, nire ustez garrantzitsuena, “euskara hizkuntza zaila da” topiko faltsuari aurka egitea da, beti ere argudio linguistiko bidez (Moreno Cabrera 2007-2008).⁶ Harrigarria da nola dagoen uste oker hori hain hedatuta, besteak beste, Euskal Herritik kanpoko unibertsitateetako euskara-ikasleen artean, Txekian euskal lektore ibilitako Denis Almandozen hitzak lekuko. *Berria* egunkariko kazetari batek, elkarrizketa batean, galdetu zionean zer esaten zuten bere ikasle txekiarrek euskara ezagutzen hasten zirenean, honela erantzun zion Almandozek: “hitzak politikak iruditzen zaizkie; gramatika eta lexikoa ikasten hasten direnean, ordea, oso zaila dela diote” (Goikoetxea 2020: 40). Zergatik deritzote zaila? Euskal gramatika berez zaila delako? Euskal lexikoa berez zaila delako? Ez. Ikuspuntu linguistiko hutsetik, txekiera lehen hizkuntza duteenez euskara ez da, esaterako, frantsesa baino zailagoa. Egia da frantsesa eta txekiera, euskara ez bezala, hizkuntza indoeuroparrak direla, baina:

- Frantsesa erromanikoa da eta txekiera eslaviarra.
- Txekierak, euskarak bezala, kasuak dauzka, eta frantsesak ez.

⁵ Ikasle eskasia geure irakasgaien ajea ez ezik, hainbat unibertsitateetako hainbat maior, minor, master eta doktoradutzarena ere bada.

⁶ Hizkuntzalari madrildar horren artikulua ahalik eta hizkuntza gehienetara itzuli beharko litzateke, eta itzulpen horiek lau haizeetara zabaldu.

- Txekiera jasoan, euskara jasoan legez, ahoskera ortografiatik gertu dago (hainbesteraino, non bi hizkuntzoi buruz esaten baita, salbuespenak salbuespen, idazten diren bezala ahoskatzen direla), eta frantsesean, ordea, ez. Jakina denez, gaur egungo ahozko frantsesa oso urruti dago frantsesaren gaur egungo ortografiatik, honek ez baitu islatzen hizkuntza horren mendetako bilakaera fonetiko handia. Horrexegatik esan ohi da frantsesaren ortografia oso kontserbadorea dela.
- Frantsesak, txekierak ez bezala, modu subjuntiboa du, ikasle txekiarrentzako buruhausterako. Jakina denez, euskarak ere badu, baina ahoz ia ez da erabiltzen, eta idatziz ere ez gehiegi, zeren eta subjuntiboaren funtzio berak dituen aditz forma sinpleago bat du, jokatu gabea, esan nahi baita, aditz-izena.

Eta abar, eta abar.

Zer gertatzen da orduan? Hizkuntza bat zaila dela esateko irizpide estralinguistikoak, normalean aitortu gabeak, txit barneratuta daudela Almandozen ikasle txekiar horien buruetan eta munduko filologia fakultateetako milaka ikasle eta irakaslerenentan. Noiz esaten dugu hizkuntza bat zaila dela? Hari buruz ezer ez dakigunean edo, areago, ezer jakin nahi ez dugunean; hari buruzko aurreiritziak ditugunean; hura ikasteko motibazio gutxi (edo batere ez) daukagunean; hizkuntza gutxitua denean; bere eremua hizkuntza hegemoniko batekin edo gehiagorekin partekatzen duenean; eremu horretako herritar gehienek hizkuntza gutxitu hori ez dakitenean. Nonahi dabilta hizkuntzei buruzko aurrejuzguak. Hori larria da. Baina, esan bezala, are larriagoa da edonongo filologia-ikasleen (eta irakasleen!) ahotan ibiltzea.

2016ko artikuluan aipatu gabeko jarraibide bat erantsi nahi nuke orain, hots, gramatika-eredu okerrak saihestu beharra, hala nola euskararen hitzen ordena barkartzat perpausaren hasieran subjektua eta bukaeran aditza dauzkana hartzea eta galdegaiaren legea (Altube 1930) itsu-itsuan **sinestea eta sinetsaraztea**. **Euskal garbizalekeria** linguistikoaren arau ezagunak dira horiek, eta euskararen irakaskuntzan oso errotuak. Baina errealitatea eta aurreiritzi puristak ez doaz eskutik hartuta. Izan ere, garbizalekeria linguistikoa baino lehenagoko idazleek maiz jartzen zuten aditza subjektuaren atze-atzean (Hidalgo 1995), eta berdin jokatzen dute gaur egungo euskaldunek mintzatzen direnean. Orobat, Altube baino lehenagoko idazleek galdegaiaren legearen kontradibide ugari eman izan dizkigute eta, era berean, gaur egungo euskaldunek milaka ematen dizkigute egunero, mintzatzen direnean. Perpaus iragankorren hitzen ordenari dagokionez, SOA (subjektua-objektua-aditza) eta SAO (subjektua-aditza-objektua) **ez dira aukera bakarrak: OAS (objektua-aditza-subjektua)** maiz erabiltzen du euskal prentsak (*Berriak* eta *Argiak*, kasu), titularretan batez ere.

- (1) Krisiaren erantzunaren «ebaluazio independente» bat babestu du OMEk (*Berria*, 2020-05-19).
- (2) Dimisioa eman du Lesothoko lehen ministroak (*Berria*, 2020-05-20).
- (3) Gasa dagoen ikertzeko baimena ukatu du Gasteizko udalak (*Argia*, 2020-12-31).
- (4) Ertzaintzaren eta Udaltzaingoaren lan-deialdiak hizkuntz eskubideak urratzen dituela salatu du Hizkuntz Eskubideen Behatokiak (*Argia*, 2021-01-14).

Hori ez da, nire ustez, kasualitatea. Izan ere, badago arrazoi bat kazetaritzan OAS erabiltzeko: prentsaren titularretan eurretan ere sarri dago fokua (linguistikoa eta informatiboa) osagarrian, eta horrela erabat nabarmenduta geratzen da.

Argi dago hiru hitz-hurrenkerak erabil daitezkeela, baina beti ere kontuan harturik objektua luzea denean (perpaus osagarri bat izan edo kasu-sintagma bat izan) SAO dela ohikoena. SOA pontifikatua objektua laburra denean baino ez da eraginkorra.

3.2. Euskararen historia

Ikasle euskaldunek edo euskaldun oso izateko bidean daudenek B1, B2 edo C1eko azterketa presta dezaten diseinatutako irakasgaietan, ez du zentzurik euskararen historiari jarduteak, ezta gaur egungo egoera soziolinguistikoz, euskararen jatorriari buruzko teoriez, euskalkiez, euskara batuaz eta abarrez ere, ez bada hizkuntza-trebetasunak lantzeko ariketetan. Euskara I-ean, ordea, badu zentzia, eta ez nolana hikoia. Neurrian datza kokka: Euskara I-eko ikasleek irakasleari proposatzen badiote euskara praktikoa lehenestea, euskararen historiaren, euskalkien, gaur egungo egoera soziolinguistikoren eta abarren gaineko informazioa jorratuko da, bai, baina maila apalean. Baldin eta euskara praktikoa irakasgaiaren bigarren mailako osagarria bada, berriz, euskararen historia-eta sakonkiago jorratuko dira. Dena den, kasu batean zein bestean, nire ustez, irizpide komunak ezarri behar dira euskarari buruzko informazio hori guztia Euskara I-eko ikasleen esku jartzekoan. Haietariko garrantzitsuenak da material gaurkotuak erabiltzea, kalitatezkoak, fidagarriak eta askotarikoak (bideoak, artikulatuak, liburuak eta Interneteko informazioa).

3.3. Gramatika

UCMn, HEEMBko maila jakin bateko agiria lortzera bideratutako euskara irakasgaietan, mintzamenaren eta idazmenaren tresna gisa lantzen da gramatika, unibertsitatean barik hizkuntza eskolan bageunde bezala. 2014. urtera arte nuen ikuspegia traizionatzen al dut horrela jokatu? Aitor dut baietz. Eta ez dut batere damu.

Gainerakoetan (Euskara I-ean eta Euskara II-n), ordea, euskara praktikoa lantzean (eta berdin dio nagusiki edo bigarren mailako osagai gisa jorratzen den), gramatika konturik ez da aipatzen ikasgelan, zeren, euskara ikasten baino, euskaraz jabetzen lagundu behar baitzaie ikasleei, 1. hizkuntza balitz bezala, murgiltze prozesu neketsu baina, aldi berean, atsegin, dibertigarri⁷ eta emankorren, ikasgelarako propio sortutako euskara hutsezko PDF bat erabiliz. Non dauzkate ikasleek eskura gramatika-azalpenak eta hitzen itzulpenak, beren 1. hizkuntzan idatzita? Ikasgelatik kanpo erabiltzeko paratu dudana PDF batean. Gainera, gramatika-zalantzak galdetzeko, badago irakasleari tutoretza eskatzea, nahiz eta ikasleek behar baino gutxiagotan erabiltzen duten baliabide hori.

Euskara I eta Euskara II irakasgaietan, euskara praktikoa bigarren mailako osagaia den irakasmoldean, gramatika-teoria lantzea da helburu nagusia, euskararen “erraiak” ikasleen begi bistan jarriz, hizkuntza-maila guztietan, fonetikatik hasi eta

⁷ Umorea da irakaskuntza ororen arrakastaren gako nagusietako bat.

sintaxiraino. Horretarako, honako informazio-iturri hauek jar daitezke, besteak beste, ikasleen eskura: Artiagoitiaren 2014ko artikulua, morfologiarako;⁸ *Sareko Euskal Gramatika* (Euskara Institutua [2011a]) morfologia, sintaxi eta tipologia-rako; Zubiri anaien gramatika (Zubiri & Zubiri 1995), azentu eta sintaxirako; eta nik ikasleentzat adibide eta ariketekin paratutako PDF bat, gramatika-gai guztiak ikasgelan jorratzeko.

Bi irakasgai horiek lau hilekoak izanik eta astean lau klase-ordukoak, zein maila lor dezakete ikasleek gramatikaren ezagutza hutsari dagokionez, biak amaituta? Harrigarria irudi balezake ere, B1-edo.⁹ Biak gaingitzen dituztenek perpaus bakunak, elkartuak eta konplexuak, ulertu gabe, hots, lexikoaren makulurik gabe, bikain aztertzeke gai dira hizkuntza-maila guztietan: fonetika, azentu, izen-morfologia, aditz-morfologia, eta sintaxian. Halaber, euskal gramatika ikasleen 1. hizkuntzarenarekin eta ezagutzen dituzten beste hizkuntzenekin erkatzen da ikasgelan. Konparaketa hori oso erakargarria gertatu ohi zaie ikasleei: hizkuntza ergatibo eta eranskari bat ezagutzea esperientzia berria da haietariko gehienentzat.

Euskara I-eko gramatika-edukien eta materialen zerrenda nire 2016ko artikuluan dago irakurgai, eta, beraz, zentzugabea da hona ere ekartzea. Euskara II-ko gramatika atalak, berriz, honako hauek dira: sintaxia, tipologia eta hizkuntzen arteko interferentziak. Labor-labor aletu ditzadan hurrengo lerroetan.¹⁰

3.3.1. Sintaxia

Hona hemen Euskara II-n sintaxiaz lantzen diren gaiak:

1. Perpaus bakunak
 - 1.1. Determinatzaile sintagma
 - 1.2. Kasu sintagmak eta postposizio sintagmak
 - 1.3. Perpausaren egitura
 - 1.4. Perpaus inbertsonalak eta kausatiboak
2. Perpaus elkartuak eta konplexuak
 - 2.1. Perpaus elkartuak
 - 2.1.1. Alborakuntza
 - 2.1.2. Juntadura: emendioa, hautakaritza, aurkaritza
 - 2.2. Perpaus konplexuak: menderakuntza
 - 2.2.1. Osagarriak
 - 2.2.2. Adjektiboak (erlatiboak)
 - 2.2.3. Adberbialak

Perpaus bakunak lantzeko, nire PDFko adibideak eta ariketak erabiltzen ditugu ikasgelan, bertan ematen ditudan azalpenen osagarri. Gai horren abiapuntua da, beste gai gramatikarena bezala, euskararen eta gaztelaniaren (eta ez bakarrik gaztela-

⁸ Moreno Cabreraren artikulua nioena Artiagoitiarenaz diot orain: ahalik eta hizkuntza gehienetara itzuli beharko litzatekeela, munduko euskara-ikasleen eta euskaltzaleen hobe beharrez.

⁹ Ahozko ekoizpenari dagokionez, ordea, ozta-ozta iristen dira A2 mailara.

¹⁰ Honako esteka honetan deskarga daitezke Euskara I-eko eta Euskara II-ko ikasleentzako PDFak, baita Euskara Praktikokoak ere: <https://www.ucm.es/estudiosvascos/recursos-propios>.

niaren) arteko konparaketa. Determinatzaile sintagmaren egitura (gaztelaniarena eta euskararena) ikasleek beraiek zehazten dute PDFko bi hizkuntzetako adibideak kontuan hartuta (euskarazkoak, salbuespenez, hitzen ezinbesteko itzulpenaren laguntzarekin, noski). Izan ere, zenbat eta klase magistraletatik urrunago, hobe. Zenbat eta gehiago sustatu autoikaskuntza, hobe. Hurrengo pausoa da ikasleek kasu eta posizio sintagmen egitura zehaztea, bai eta sintagma haietariko bakoitzaren funtzio sintaktikoa ere, Euskara I irakasgaiaren erdietsitako morfologia-egagupenak baliatuz. Oinarri horiekin eta perpausaren egiturari buruzko argibideekin, perpaus bakunaren analisiari ekin diezaioke, hasieran pixka bat kostata eta bukaeran, ekinaren ekinez, aise, beti ere hiztegirik erabili gabe.

Jarraian, perpaus elkartuak eta konplexuak hitzen esanahia ezagutu gabe aztertzeko jarraibideak emango zaizkie.

Hona hemen bi perpaus, bata bakuna eta bestea konplexua. Bakoitzaren oin-oharrean esteka bat dago, eta bertan klikatuz analisi sintaktikoa entzun daiteke. Perpaus bakunarena Paula Ricote ikasleak egina da; perpaus konplexuarena, berriz, Diana Burgoa ikasleak. Biak erdaldunak. Eta ez batak, ez besteak ez zekiten deusik ere euskarari buruz Euskara I-eko klaseetara joaten hasi baino lehen. Bakoitzak hiztegirik gabe eta morfologia-taulak, sintaxi-adibidetegia eta klaseko apunteak erabiliz burutu zuen egokitu zitzaion perpausaren analisia:

- (5) Faxista talde batek 49 pertsona hil ditu Zeelanda Berriko bi meskitatan¹¹
- (6) Kafea atera zidatenean, ardo usaina zuen gizon bat hurbildu zitzaidan¹²

3.3.2. Tipologia

Tipologia aztertzeko, *Sareko Euskal Gramatika* informazio-iturri txit egokia da, baina are interesgarriagoa deritzot ikasleek beraiek aletzeari Euskara I eta Euskara II irakasgaiak landu ahala barneratu dituzten euskararen ezaugarri tipologiko nagusiak, hala nola:

- Ergatiboa da. Bai izen-morfologian, bai aditz-morfologian da ergatibo. Alabaina, aditz-morfologian *ergatibitate hautsia* ere gertatzen da, lehenaldiko aditz iragankorretan, objektu zuzena hirugarren pertsona denean. Hortaz, euskararen ergatibitatearen mitoa nolabait ñabartu behar da: euskara ergatiboa da, bai, baina ez erabat.
- Eranskaria da.
- Lau kasu ditu, bai, baina ez du deklinabiderik, *Sareko Euskal Gramatikaren* irizpidearen arabera (Euskara Institutua [2011b]).
- *Pro-drop* hizkuntza da.
- Artikulu mugatua izenaren atzean dauka, errumanieran edo bulgarietan gertatzen den bezala.
- Generorik ez du izen-morfologian, baina bai, ordea, aditz-morfologian (hitanoan, hain zuzen).

¹¹ <https://drive.google.com/file/d/1OqQsvG8H1SDOleR5qtCxDCiGcFv9XaSP/view>.

¹² https://drive.google.com/file/d/1v4IRmg19YV-YHDnS6mDl_xK2PWYWYZzO/view.

—Azentu nagusia ezkerreko lehenengo silabetako batean dauka, bigarrenean, hain zuzen. Antzeko azentu moldea dute hizkuntza kaukasoar askok, bigarren silaban (tsaxur hizkuntzak) edo lehenengoan (georgiera, archi, bats edo txetxerierak). Gaztelanian, ordea, jakina denez, azken silabatik hasita zehazten da azentuaren araberako hitz mota.

Euskararen balizko isolamendua (askoren ahotan dauden euskarari buruzko uste oker ugarietako bat) gezurtatzeko bidea ematen digu tipologiak. Azter ditzagun sarean aurki daitezkeen baieztapen edo definizio zenbait:

Although I travel a lot for the world, I still live with my wife and children in the town where I was born. I think it's a vital choice. It is a small place, a beautiful fishing village on the Atlantic coast. The people who live in this place still speak the Basque language (a 3000 years old language, no related to other languages in Europe).

Kirmen Uribe (University of Iowa 2017)

Linguistically, Basque is a language isolate (unrelated to any other existing languages).

Wikipedia (Wikipedia contributors 2013)

Una lengua aislada es una lengua natural para la que no se ha probado ningún parentesco con otra lengua viva o muerta. Presumiblemente, una lengua aislada es aquella que no pertenece a ninguna familia de lenguas propiamente dicha (es decir, ella es la única miembro de su familia).

Wikipedia (Colaboradores de Wikipedia 2023)

aislar

De *isla*.

1. *tr.* Dejar algo solo y separado de otras cosas. *U. t. c. prml.*

DLE (s.v.)

Lehenengo bi aipuen harira, galdera hau egin diezaiekegu ikasleei: zein esangura dituzte ingelesezko “no related to” eta “unrelated to” esamoldeek? Izan ere, bai Kirmen Uribe euskal idazle Euskal Filologian lizentziadunak, bai Wikipediak, esanahi bakarria ematen diote (‘-ekin ahaidetu gabea’), beste esangura bat ahaztuz: ‘-ekin erlaziorik ez duena’. Gauza bera gertatzen da hirugarren aipuarekin: Wikipediak, beste hainbat informazio-iturrik bezala, esanahi horixe ematen dio “aislada” berbari.

Laugarren aipuan ikusten dugu *DLE* askoz adiera zabalagoa ematen diola *aislar* aditzari, zeina *isla* hitzetik baitator. Euskara hizkuntza isolatua da? Ikuspuntuaren araberakoa izan behar du erantzunak: ahaidetasunari dagokionez, hau da, Uribek, Wikipediak eta hainbatek darabilten irizpide bakarrari dagokionez, bai. Baina tipologikoki ez, zeren euskarak bai baititu ezaugarri tipologiko ugari hizkuntza askorekin partekatzen dituenak. Ezta geografikoki ere, zeren elkarreragin ugari izan baititu hainbat mendetan auzo-hizkuntzekin, hala nola latin, gaztelania eta frantsesarekin. Hortaz, euskarak, tipologikoki eta geografikoki, ez du isolatutik ezer ere. Hala erakutsi zigun Koldo Mitxelena bere hitzaldi eta idazlan askotan.

3.3.3. *Hizkuntzen arteko interferentziak*

Aurreko atalean nioenez, eremu bera partekatzeagatik elkarreragin ugari izan dituzte euskarak eta auzo-hizkuntzek. Gai hau jorratzean, eta UCMn gaudenez, euskararen dauden gaztelaniaren interferentziak eta gaztelanien dauden euskararenak aztertzen ditugu. Bidenabar esanda, hau oso gai erakargarria izan ohi da ikasleentzat. Eta bi irakurgai proposatzen dizkiet informazio-iturri gisa: 2013an eta 2014n idatzi nituen bi artikulu (Cid Abasolo 2013, 2014), zeinetan *euskañola*, *berniz-hitzak* eta kode-aldaketa baitira kontzeptu garrantzitsuenak, bigarrena, nik asmatua, eta Googleko emaitzei erreparatuta, arrakastarik lortu ez duena.

3.4. **Lexikoa**

Gai hau ere Euskara II-n jorratzen da. Euskarak hitz andana mailegatuta dauzkanez, argi dago lexikoki ere ez dela hizkuntza isolatua, garbizalekeria linguistikoaren ahaleginak gorabehera. Eta, halaber, argi dago beste edozein hizkuntzak bere lexikoa aberasteko dituen prozedura berberak dituela Aitorren hizkuntzak: eratorpenak, hitz-elkarketak, maileguak, aldaketa semantikoak, metaforak, akronimoak, etab. Gaiari buruzko informazioa, klase magistraletik beharrean, irakurgai batetik helarazten diet ikasleei: “La lexicografía vasca a lo largo de la Historia” artikulutik (Cid Abasolo 2010). Besteak beste, orrialde horietan erreparatzen dira euskarak glosa eta hiztegien bidez historian zehar beste hizkuntza batzuekin izan dituen harreman lexikoak: Donemiliagako glosak; Aymeri Picaud, Arnold von Harff eta Lucio Marineo Siculoren hitz-zerrendak eta hiztegitxoak; *Glossaria duo vasco-islandica* ezin interesgarriagoa; Landucci, Larramendi eta Azkueren hiztegiak, etab.

4. **Ondorioak**

Artikulu honetan, unibertsitate mailako euskararen irakaskuntzan zorrotzasunetik malgutasunera egin dudana bidaiaren berri eman dut, bi diziplinaren arteko erlazioak jorratuz: linguistika eta didaktika.

Neure ikasleak buruan nituela idatzi ditut orrialdeok. Profil ugariko ikasleak dira, eta zaila da guztiei “menu” bakarria eskaintzea denen gustukoa izango dena. Irakasleok geure gogoko programa eta metodologia izan ditzakegu, baina ukaezina da aldaketa etengabeak ari direla gertatzen gizartean eta, 1998tik izan ditudan ikasleei dagokienez, oraingoek zerikusi txikia dutela duela hamarkada bat edo bikoekin, eta are txikiagoa 1998koekin. Urte luzez pentsatu izan dut unibertsitatea eta hizkuntza eskola¹³ mundu desberdinak direla eta xede desberdinak eduki behar dituztela: hizkuntza eskolek hiztunak sortzea eta Filologia Fakultateek irakasleak eta hizkuntzalariak.¹⁴ Eta, helburu desberdintasun horretan sinetsirik, luzaro laga nuen UCMko nire kla-

¹³ Madrilgo Hizkuntza Eskolako euskara irakasle ibili nintzen hamalau urtez.

¹⁴ Hori dela eta, hainbat artikulu paratu ditut, espainieraz, Euskara I eta Euskara II irakasgaietan jorratzen ditudan edukiei buruz, beti ere ikasleengan pentsatuz. Horixe da, eta ez harrokeria, lan horiek bi irakasgai horien erreferentzia bibliografiko nagusietakoak izatearen eta artikulu honetan aipatuak izatearen zioa.

seetatik kanpo euskara praktikoa, baina, denboraren poderioz, leiho hori pixkanaka irekiz joan nintzen, harik eta 2016ko artikuluan proposatu nuen arte klaseen denboraren heren bat-edo euskara praktikoa eskaintzea. Urte batzuk geroago, 2016ko proposamen horri ere zorrotzegia neritzenez, ikuspegi malguago baten aldeko hautua egin nuen, irakaskuntza neure pentsamoldera ez ezik, ikasleen nahi eta beharretara ere egokituz. Euskara I eta II-ko ikasleak ez ditut salbuesten euskararen historia ezagutzetik, baina euskara praktikoa beren klaseen osagai bilakatu da, talde batzuetan beste batzuetan baino garrantzitsuagoa, talde bakoitzaren lehentasunen arabera. Eta, irakasgai kopurua handitu ahala (urte askoan Euskara I eta Euskara II soilik, 2017tik baita Euskara III eta Euskara IV ere, eta 2023tik baita Euskara V eta Euskara VI ere), tarte handiagoa utzi ahal izan zaio euskara praktikoa, hainbestera, non, gaur-gaurkoz, Euskara IV, Euskara V eta Euskara VI HABeko B1, B2 eta C1 mailako azterketak prestatzeko antolatuta dauden. Eta egon badaude horretarako ikasleak, egon badaude horretarako bezeroak: UCM erraldoian edozein gradu egiten duten euskaldunak, euskal herritarrek izan edo ez.

Laburbilduz, arrazoi askorengatik, zabal diezazkiegun atea irakaskuntza aukera guztiei!

5. Omenaldia

Bihoaz azken hitzak Bohumil Zavadil euskalari txekiarra omentzera. Urte askoan irakatsi zuen euskara marko teoriko estrukturalistatik Pragako Karlos Unibertsitatean. *Baskičtina. Lingvistická interpretace* ('Euskara: interpretazio linguistikoa') liburuaren egilea da (Zavadil 2011), non euskararen deskribapen zabal bat eskaintzen dien irakurle txekiarrei. Haren jakinduria eta apaltasuna goraiapatuz amaitzen dut artikulua hau. Eskerrik asko, lagun! Děkuji ti, kamaráde!

6. Biografia

Altube, Seber. 1930. *Erderismos*. Bermeo: Gaubeka.

Artiagoitia, Xabier. 2014. Una vuelta al mundo de la morfología vasca (preferiblemente en menos de 60 minutos). *Revista de Lenguas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca* 19. 231-245. <https://doi.org/10.5944/rllcgv.vol.19.2014.13767>.

Cid Abasolo, Karlos. 2010. La lexicografía vasca a lo largo de la Historia. *Revista de Filología Románica* 27. 163-178. <https://revistas.ucm.es/index.php/RFRM/article/view/RFRM1010110163A>.

Cid Abasolo, Karlos. 2013. Hibridismo lingüístico en la Vasconia peninsular: sustrato vasco en el español. *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* 18. 263-282. <https://doi.org/10.5944/rllcgv.vol.18.2013.10798>.

Cid Abasolo, Karlos. 2014. Hibridismo lingüístico en la Vasconia peninsular: influjo de la lengua castellana en la lengua vasca. *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* 19. 247-266. <https://doi.org/10.5944/rllcgv.vol.19.2014.13768>.

Cid Abasolo, Karlos. 2016. Euskara Euskal Herritik kanpoko unibertsitateetan nola irakatsi. *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* 21. 211-227. <https://doi.org/10.5944/rllcgv.vol.21.2016.17449>.

- Colaboradores de Wikipedia. 2013. Familia de lenguas. In *Wikipedia* [online]. 2023/03/10. https://es.wikipedia.org/w/index.php?title=Familia_de_lenguas&oldid=149792589.
- DLE = Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*, 23. argit. [23.6 bertsioa online]. <https://dle.rae.es>.
- Euskara Institutua. [2011a]. *Sareko Euskal Gramatika (SEG)*. Leioa: UPV/EHU. <https://www.ehu.eus/seg>.
- Euskara Institutua. [2011b]. Deklinabiderik ez. *Sareko Euskal Gramatika (SEG)*. Leioa: UPV/EHU. <https://www.ehu.eus/seg/morf/2/4>.
- Goikoetxea, Jakes. 2020. Txapela buruan. Denis Almandoz. Brno-n bizi den donostiarra. *Berria* 2020/05/09. 40. <https://www.berria.eus/paperekoa/1886/040/001/2020-05-09/erantzukizun-garrantzitsua-dut.htm>.
- Hidalgo, Víctor. 1995. Ohar estatistiko garrantzitsuak euskararen hitz ordenaren inguru. *Euskara, S. V. O.? Fuentes Linguae Vasconum* 70. 401-420.
- Moreno Cabrera, Juan Carlos. 2007-2008. Sobre la complejidad y dificultad de las lenguas. El caso del euskera. *Revista de Lenguas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca* 13. 199-216. <https://doi.org/10.5944/rllcg.vol.13.2007.5931>.
- University of Iowa. 2017. 5Q Interview: Kirmen Uribe, 2017 IWP resident. *The Writing University*. 2017/08/10. <https://writinguniversity.org/news-archive/2017/08/5q-interview-kirmen-uribe-2017-iwp-resident>.
- Wikipedia contributors. 2013. Basque language. In *Wikipedia* [online]. 2023/03/12. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Basque_language&oldid=1144245187.
- Zavadil, Bohumil. 2011. *Baskičtina. Lingvistická interpretace*. Praga: Karolinum.
- Zubiri, Ilari & Entzi Zubiri. 1995. *Euskal gramatika osoa*. Bilbo: Didaktiker (Españierazko bertsioa: *Gramática didáctica del euskera*. Bilbo: Didaktiker, 1995).

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA VASCA

"JULIO DE URQUIJO"

International Journal of Basque Linguistics and Philology

ASJU LVI (2), 2022

AURKIBIDEA / SUMMARY / ÍNDICE

GIDOR BILBAO, Arnaut Oihenarten <i>Kobla berriak</i> . Lan inprimatuen edizioak eta aleak banaka ezagutu eta aztertu beharraz, xvii. mendeko euskarazko poema aurkitu berrien kariatara / <i>Arnaut Oihenart's Kobla berriak: On the importance of understanding and analysing editions and copies of printed works, on the occasion of newly discovered 17th-century poems in the Basque language</i>	1
JOSÉ IGNACIO HUALDE, The reconstruction of Old Common Basque accentuation: Closing open issues	77
IÑIGO URRESTARAZU-PORTA, Euskara Batu Zaharraren haustura: oinarri metodologikoak eta literaturaren berrikuspina / <i>The split of Old Common Basque: Methodological foundations and literature review</i>	107
LEYRE ROJO HORRILLO, [n-/l- + herskari] taldeen bilakabide diakronikoa eta erronkariaren lekukotasuna: irudia(k) fintzen / <i>Diachronic development of the [n-/l- + plosive] consonants group and the Roncalese evidence: Revising some framework(s)</i>	143
DENNIS OTT, Contrasting contrastive-topicalization strategies	169
HODEI IRURETAGOiena ALBIZU, Izenak sortzeko atzizkiak eta literatur hizkuntzaren historia: Ubillosen dotrina eta Lubieta eta Pomier hiztegiak / <i>Suffixes to create names and the history of the literary language: The doctrine of Ubillos and the dictionaries of Lubieta and Pomier</i>	193
EKAITZ SANTAZILIA, Zildoeko Perutxeneko euskal predikuak (xix. m.): aurkezpena eta ikerketaren lehen emaitzak / <i>Basque sermons from Perutxena in Cildoz (19th c.): Presentation and first results of the research</i>	219
MANUEL PADILLA-MOYANO, <i>Aucun prophète n'est bien reçu dans son pays</i> . Ana Ürrüti (1826-1900) ebanjelista eta itzultzailearen bizitza eta gutunak / <i>Aucun prophète n'est bien reçu dans son pays. The life and letters of evangelist and translator Anna Urruty (1826-1900)</i>	245
Kutixiak / Varia	
KARLOS CID ABASOLO, Euskara unibertsitate mailan atzerriko hizkuntza gisa irakastea: zorrotzasunetik malgutasunera / <i>Teaching Basque as a foreign language at university level: From rigidity to flexibility</i>	303
Liburu berriak / Reseñas / Reviews	
JÜSEF EGIATEGI (1782). <i>Aberastarzün güzién giltz bakhoitza</i> . <i>Egan</i> 75(1-2), 2022, 371 or. Manuel Padilla-Moyanoren edizio kritikoa. Sarrera: Koro Segurola (IÑAKI CAMINO) . . .	317